

Mondo cane (1962)

(Rendezte: Gualtiero Jacopetti, Paolo Cavara, Franco Prosperi)

Az Itadokt Klub 2014. május 16-i vetítésén Puskár Krisztián az 1962-es *Mondo cane* (*Kutya-világ*) című *mondo movie*-t mutatta be.

A film nyitójelenetében egy kutyatelepen egy épp elfogott kóbor kutyát zárnak be a már befogottak közé, amelyek széttépik az újonnan érkezettet. A következő jelenet központi tárgya egy Rudolph Valentino tiszteletére emelt szobor az olaszországi Castellanetában. Az azt követő szekvenciákban Rossano Brazziti látjuk Amerikában, amint női rajongói letépik a ruháját; Új-Guineában egy emberi mészárlás-jelenet tanúi lehetünk. Ismét Amerikában bikinis lányok pózolnak tengerészek előtt. Megint Új-Guineában egy törzs, melynek tagjai egész évben böjtölnek, épp disznókat ütnek agyon egy több napos disznóhús-evő orgia előkészületeképp. A további képsorokon a kaliforniai Pasadenában emberek gyászolják kisállataikat a *kedvencek temetőjében*, míg Taipeiben (Taiwan) kutyákat mészárolnak le, illetve nyúznak meg élve a jellegzetes helyi étel elkészítéséhez. Olaszországban lányokat festenek be a Húsvét alkalmából, Franciaországban libákat tömnek kegyetlen brutalitással, májukat hizlalandó. Az ausztráliai Sydney-ben a tengerparton egy életmentő lánycsapat ünnepi felvonulása látható, míg Bikini Atoll-ban (Marshall Szigetek) a kísérleti nukleáris robbantások eredményeképp tájékozódási képességüket elvesztett óriásteknősök pusztulását mutatja be a film. A malájziai Raiputh-ban – részben cápa-támadások áldozatául esett, csonka végtagú –

halászok, bosszúképpen a kifogott fehér cápák torkán mérges tengeri sünöket nyomnak le, hogy az így eleresztett ragadozók lassú, kínos halállal pusztuljanak el. Az itáliai Tiberiában vörös ruhás emberek őrzik őseik csontjait. A hamburgi Reeperbahn Strasse-n agresszív részegek láthatók, Tokióban lerészegedett férfiak női masszázskúrában részesülnek. Macao szigetén halotti szertartás tanúi lehetünk, Szingapúrban a haldoklók hoteljébe kapunk bepillantást. Los Angelesben autórongsokat nyomnak össze fém-kockákká (újrahasznosítás végett). Csehszlovákiában Yves Klein festészeti-zenei happeningjén meztelen, kékre festett nők hagyják testük nyomát egy nagy kifeszített vásznon. Honoluluban (Hawaii) turisták a jellegzetes helyi virágfüzérékkel ékesítve ropják a Hula táncot. Nepálban gurkha katonák rituális táncot járnak nőinek tetsző öltözetben, mások ugyanott bikákat fejeznek le – szintén – rituális célból. Ezt követően lehetünk tanúi a híres portugáliai bika-futtatásnak, majd a matadorok bika-kihívásának (nem bikaviadalról van szó!). Az új guineai Garokában katolikus templomban imádkozó indiánok tárulnak szemünk elé, míg a zárójelenetben a (szintén új-guineai) Port Moresbyben egy primitív törzs repülőgép-kultuszát érhetjük tetten.

A fenti felsorolásból is kitűnik, hogy a rendezők szerkesztési megoldásaiból adódóan a jelenetek számos – de nem minden – esetben valamilyen módon ellenpontozzák egymást, és egymásra utalnak. Valószínűsíthető, hogy a film rendezőire hatást gyakorolt Claude Lévi-Strauss *Szomorú trópusok* [*Tristes tropiques*] című, 1955-ben megjelent, a kulturális antropológia egyik alapműveként is számon tartott könyve, melyben az antropológus-filozófus elsősorban brazíliai indián törzsek életét vizsgálta. Lévi-Strauss etnológiai-antropológiai vizsgálódását Saussure, Freud, Rousseau és részben Marx egyes elveire alapozó, sajátos szemiotikájának elvei szerint valósította meg; ezen elemzés egyik lehetséges konklúziója, hogy a különböző fejlettségi szinten működő társadalmakban feltárható kommunikációs és interaktív szituációk *szinkron struktúrákként* vizsgálандók, mivel csak ily módon tárható fel és érthető meg autentikus értelemben az a szemiotikai rendszer, mely minden emberi társadalom alapja. A Lévi-Strauss – akárcsak a *Mondo cane* – által boncolgatott archetipikus problémák egy tágabb értelemben vett filozófiai kontextusba is illeszthetők: a XVIII. században körvonalazódott (és a XIX. században erőteljesen kibontakozott) a kultúrfilozófia irányzatait is meghatározó két, egymással szemben tétéleződő filozófiai alapállás: a nyelvi-kulturális relativizmus (mindenekelőtt Vico, Rousseau és Herder), valamint a nyelvi-kulturális univerzalizmus (Kant, Hegel, a XX. században pedig pl. Chomsky). Lévi-Strauss kulturális antropológiája – akárcsak a *Mondo cane* – sajátos értelemben mindkét álláspontot magában foglalja, hisz egyrészt univerzálisan alkalmazandó fogalmi apparátussal elemezhetőnek és megérthetőnek fogja fel a különböző kultúrák és civilizációk alapstruktúráját, másrészt (minden kultúra és civilizáció elvileg egyenrangúnak tétélezésével) *értékvesztésként* jeleníti meg az archaikus kultúrközösségek visszaszorulását, akárcsak (pl. a nukleáris szennyezés által) az élővilág

pusztulását. Az utóbbi tekintetben a film tovább megy, mint Lévi-Strauss: a *Mondo cane* alighanem azt is sugallja, hogy a Föld (biológiai és társadalmi értelemben egyaránt) *organizmusok közössége* (és ez elvont utalás lehet *Whitehead* filozófiájára), melyben az egyik “mutáns” organizmus, a *nyugati civilizáció* a többi organizmus rovására próbál teret hódítani magának, ezzel persze elkerülhetetlenül a saját pusztulását is előidézve. A valamiféle apokalipszisre való utalás e filmben csak épp meg van pendítve, míg a – szinte bizonyosan részben a *Mondo cane* által ihletett – 1980-as és a 2000-es évek többé-kevésbé analóg szellemiségű filmjei, mindenekelőtt a *Qatsi trilógia* (*Koyaanisqatsi: Life out of balance*, 1982; *Powaqqatsi: Life in transformation*, 1988; *Naqoyqatsi: Life as war*, 2002), valamint az 1992-es *Baraka* már nyíltan apokalitpikus hangvételűek – itt immár a *Mondo cane* szemlélőjének (a narrátor, Stefano Sibaldi ironizálgatása által is megerősített) közömbös-kívülálló nézőpontja is megszűnik, átadva a helyét a küszöbön álló globális katasztrófát (is) teljes mélységben átélő *néma szemlélő* nézőpontjának.

Külön kiemelendő, hogy az említett (új guineai, Garoka-beli katolikus templomban) imádkozó bennszülöttek jelenete – mely azon jellegzetes katolikus eszmeiséget tükrözi, miszerint a primitív törzsek tagjai megtérítendők (hiszen kizárólag a keresztség révén üdvözülhetnek, illetve egyáltalán csak ez által válhatnak autentikus értelemben emberi lényekké) – ihlető motívumként hathatott az 1986-ban nagy sikert aratott *A misszió* forgatókönyvírójára (Robert Bolt) és rendezőjére (Roland Joffé): ők e tematikát a spanyol és portugál gyarmatosító érdekek és a jezsuiták missziós tevékenysége közti – a guaraní törzsre nézve mindenképp – tragikus konfliktus művészi bemutatásával bontakoztatták ki.

A *Mondo cane* a maga idejében (és bizonyos értelemben ma is) tabudöntőgető, *alternatív* szellemiségű filmvállalkozás. A film zeneszerzői (Riz Ortolani és Nino Oliviero) zeneileg is izgalmassá tették azt: csaknem végig *egy téma* stílus-variációit halljuk, mesterien szoros összhangban a jelenetváltásokkal. A *Mondo cane* mindenképp *avantgárd* szellemiségű film is, hiszen a filmművészet számára új perspektívákat nyitott meg.

Nagy József